

DOI

UDK 28-4-5

Pregledni naučni rad

Primljeno 15. 06. 2022.

Dr. sc. Salih Indžić

Medžlis Islamske zajednice Travnik
indzicsalih@gmail.com

OSOBENOSTI KODIFIKACIJE HADISKIH PREDAJA

Sažetak

Pored prikaza rada klasičnih hadiskih znanstvenika na polju zaštite hadiske građe od primjesa i deformacija, te razvojnih etapa kroz koje hadiska nauka prolazi, ovaj rad ima za cilj predstaviti neke specifičnosti hadiskih predaja poput najkraćih seneda (sulasijjat) kojima je predaja došla do najznačajnijih kodifikatora - priređivača hadiskih zbirki, posebno do imama Buharije, kao i onih seneda koji su od strane znanstvenika ocijenjeni najvjerodostojnijima (es-silsile ez-zehebije).

Rad ukazuje i na iznimnu važnost referiranja na pisani, originalni izvor predaje u današnjem vremenu, te neopravdanost poziva na redefiniranje kriterija za valoriziranje predaje, posebno ako se on temelji isključivo na želji za prilagođavanjem drugog izvora vjere koji je univerzalan i svevremen prolaznim, savremenim civilizacijskim dostignućima i mainstream-orijentaciji vremena u kojem živimo.

Ključne riječi: *hadis, kodifikacija, sened, predaja, sulasijjat, es-silsile ez-zehebije*

Uvod

Prvo što će prosječni čitalac neke klasične hadiske zbirke primijetiti jeste niz osoba koje su kao prenosioci svake pojedinačne predaje navedeni na njenom početku. Radi se, naravno, o nizu osoba (*sened*) koje sakupljač i priređivač zbirke navodi kako bi se utvrdili kontinuitet i vjerodostojnost (najčešće usmenog)

prenošenja hadisa od učitelja priređivača, kodifikatora, pa do ashaba, odnosno, u konačnici, do Poslanika, s.a.v.s.

Na prvi pogled ovo izgleda poprilično konfuzno jer se svodi na niz sačinjen od četiri, pet, šest i više za naše uvjete poprilično nejasnih, kompliciranih, a nekada i teško izgovorivih, imena. No, taj niz je uveliko pomogao da se sačuva izvornost i originalnost drugog izvora vjere - hadisa.

Počeci uspostave seneda

Nakon smrti Vjerovjesnika, s.a.v.s., ashabi su pokazali izuzetnu opreznost prilikom prihvatanja predaja, odnosno prilikom ustanovljavanja originalnosti i autentičnosti predaje koju čuju. Ovo je posebno dolazilo do izražaja u sumnjivim situacijama. Mišljenja smo da je intencija ashaba prvenstveno težila ka tome da se kasnijim generacijama pokaže kakav odnos treba graditi u pogledu prihvatanja predaja od Resulullaha, s.a.v.s., kako bi se sačuvala čistota i izvornost drugog izvora vjere.

U tom kontekstu, hafiz Ez-Zehebi (u. 748/1348) u biografiji Ebu Bekra, r.a., navodi da je bio prvi koji je iskazao opreznost prilikom prihvatanja predaje od Vjerovjesnika, s.a.v.s. U prilog toj tvrdnji Ez-Zehebi navodi predaju od Ibn Šihaba, koji od Kabise b. Zuejba prenosi da je neka nana došla Ebu Bekru, r.a., insistirajući na tome da ima pravo na dio nasljedstva. Ebu Bekr, r.a., odgovori joj: "Nisam našao u Kur'anu da nana ima pravo na nasljedstvo, niti znam da je Poslanik, s.a.v.s., to spomenuo." Zatim je Ebu Bekr pitao ashabe o tome, pa je ustao Mugire b. Šu'be i rekao: "Bio sam prisutan kada je Vjerovjesnik, s.a.v.s., rekao da nani pripada šestina." Ebu Bekr na to reče: "Ima li još neko ko je to, uz tebe, čuo?" Pošto je Muhammed b. Mesleme el-Evsi to potvrdio, Ebu Bekr je naredio da se nani da njen dio" (Ez-Zehebi, 1998, I, str. 2; Karalić, 2010, str. 75).¹

U biografiji Omera, r.a., Ez-Zehebi veli da je "u praksu koju kasnije koriste muhaddisi uveo dodatnu provjeru prilikom

¹ Muhammad b. Matar az-Zahrani u djelu *Ilm ar-ri'al, naš'atuhu wa tatawwuruhu min al-qarn al-awwal ila nihaya al-qarn at-tasi* navodi da je ova predaja došla preko više od dvadeset puteva i svi se završavaju na prenosiocu po imenu Qabisa, a on nije savremenik Abu Bakra, pa možemo reći da je ovo *mursal* predaja. (Vidi: Az-Zahrani, 1996, str. 22)

prihvatanja predaje, a nekada bi, ako postoji bilo kakva sumnja, i odustao od postupka po pojedinačnoj predaji." U prilog tome, Ez-Zehebi navodi predaju od Ebu Se'ida el-Hudrija, r.a., da je rekao: "Prisustvovao sam jednom sijelu Ensarija, kada odjednom, sav usplahiren, dršćući dođe Ebu Musa el-Eš'ari i reče: 'Tražio sam tri puta dozvolu za ulazak od Omera, pa mi nije odgovorio, i ja sam se vratio. Tada je on izašao i upitao me zašto nisam ušao, a ja sam mu rekao da sam tri puta tražio dozvolu i da mi nije odgovorio, pa sam se vratio jer Poslanik, s.a.v.s., veli: *Kada neko od vas tri puta zatraži dozvolu za ulazak, pa mu se ne odgovori, neka se vrati.* Omer mi tada reče: 'Zaista ćeš to morati dokazati!' Pa sam došao da upitam ima li ko od vas da je to isto čuo od Vjerovjesnika, s.a.v.s.'

Tada je Ubejj b. Ka'b rekao: 'Allaha mi, sa tobom će do Omera otići najmlađi od nas!'" Ebu Se'id el-Hudri dalje veli: "Ja sam bio najmlađi od prisutnih, pa sam ustao i obavijestio Omera da je Vjerovjesnik, s.a.v.s., to zaista rekao" (Ez-Zehebi, 1998, I, str. 6; Karalić, 2010, str. 75-76).²

Hafiz Ibn Hadžer veli: "U nekim predajama se spominje i to da je Omer tada rekao Ebu Musau el-Eš'ariju: 'Ja zaista ne sumnjam u tebe, ne optužujem te, ali sam želio da upozorim ljude kako se ne bi odvažili da svašta pripisuju Allahovom Poslaniku, s.a.v.s.'" (El-'Asqalani, 1988, XI, str. 32).

Ebu Hatim b. Hibban kaže: "Ovakav način provjere predaja od Vjerovjesnika je, nakon Omera, praktikovao i Alija b. Ebi Talib, r.a. On je od onoga koji prenosi nešto od Poslanika, s.a.v.s., tražio da se zakune, kako bi zakletvom potvrdio da je to uistinu čuo ili vidio od Vjerovjesnika. On je tražio zakletvu iako se radilo o provjerenim i pouzdanim prenosiocima kako bi ih poučio i upozorio na opasnost laži na Poslanika, s.a.v.s." Nakon toga, Ibn Hibban veli: "Njih dvojica (Omer i Alija, r.a.) su prvi koji su ispitivali prenosiocima predaja i tražili puteve kojima će predaja dobiti na snazi, a onda su se za njima povelili i ostali... ..Činjenicu da su o ovom pitanju bili ovako oštri prema ashabima Poslanika, s.a.v.s., ne treba razumjeti kao sumnju u ono što oni prenose, već isključivo kao upozorenje generacijama koje dolaze da se čuvaju

² Predaju bilježe El-Buhari i Muslim (vidi: Ibn Hağar al-'Asqalani, 1988, tom XI, str. 28-29. i Muslim, 1995, tom III, str. 1694, br. hadisa 2153)

laži na Poslanika, s.a.v.s." (Ez-Zehrani, 1996, str. 23; Karalić, 2010, str. 76).

Ovi citati jasno pokazuju opreznost prve generacije muslimana – ashaba kod prihvatanja predaje. A, evo na koji način tu opreznost prva generacija prenosi na slijedeću – tabi'ine. Imam Muslim bilježi sa senedom od Mudžahida (u. 104/722) da je rekao: "Jednom prilikom je kod Ibn Abbasa, r.a., došao Bušejr b. Ka'b el-'Adevi, pa mu počeo pripovijedati: 'Rekao je Poslanik, s.a.v.s..., rekao je Poslanik, s.a.v.s...'. Međutim, Ibn Abbas se na njegove riječi nije ni najmanje osvrtao, niti je gledao u njega. Stoga ga Bušejr upita: 'O Ibn Abbase, vidim da ne slušaš moje pripovijedanje. Prenosim ti od Poslanika, s.a.v.s., a ti ne slušaš. Zašto?' On odgovori: 'Mi smo ranije kada bi neko počeo govoriti riječima: *Rekao je Allahov Poslanik, s.a.v.s...* upirali pogled u njega i pomno bismo ga slušali. No, kada su ljudi postali svojeglavi, nepokorni, prgavi i pokvareni, mi smo od njih počeli prihvatati samo ono u čiju autentičnost smo bili sigurni'" (Muslim, 1995, I, str. 12-13).

U vremenu tabi'ina i posttabi'ina sve više do izražaja dolazi značaj niza prenosilaca (*sanad*), kao i njihova provjera, te to postaje osnovni preduvjet za prihvatanje predaje. U tom kontekstu je izjava znamenitog Muhammeda b. Sirina (u. 110/729): "Sened je od vjere. Da nije seneda, govorio bi ko god hoće šta god hoće" (Ez-Zehrani, 1996, str. 17). Ovaj kriterij će, uz nekoliko drugih, biti od presudnog značaja za kasnije sakupljače hadisa - priređivače zbirke - kod bilježenja predaja u svoja djela, kao i kritičare prilikom ocjene stepena autentičnosti predaja.

Zahvaljujući opreznosti koju ispoljavaju prve generacije muslimana – od onih koji hadis usmeno prenose do onih koji hadis bilježe u zbirke – kasnije generacije, sve do naših vremena, bile su u prilici da se oslone na onaj dio Vjerovjesnikovog, s.a.v.s., sunneta čija autentičnost nije upitna, a da se kritički osvrnu na onaj dio koji ne ispunjava određene kriterije. Naravno, s obzirom na različitost kriterija, ili različitost njihovog shvatanja i tumačenja, ponekad može doći i do različitog vrednovanja iste predaje od strane različitih znanstvenika.

Etape evaluacije predaje

Kao što smo prethodno vidjeli, predaja od Poslanika, s.a.v.s, u početku se uglavnom usmeno prenosila. Bilo je, tu i tamo, ashaba, a kasnije i tabi'ina, koji su, za sebe lično, samoinicijativno bilježili predaje. Spomenimo, iz generacije ashaba, Abdullaha b. Amra b. el-Asa, Semure b. Džunduba i Džabira b. Abdullaha, koji u zbirke bilježe nekoliko desetina ili, pak, nekoliko stotina hadisa. Nakon smrti Vjerovjesnika, s.a.v.s., na registraciji hadisa angažiraju se i neki mlađi shabi, poput Ebu Seleme Nubejta b. Šerita, Ebu Rafi'a - štićenika Vjerovjesnika, s.a.v.s., zatim tabi'ina Hemmama b. Munebbaha i drugih.

Krajem prvog i početkom drugog stoljeća po Hidžri, ova registracija hadisa, naredbom emevijskog halife Omera b. Abdul-Aziza (u. 101/720), dobija zvaničan oblik. Nastavljajući započetu praksu koja dobija zamah u drugom hidžretskom stoljeću, u svakom od islamskih centara javljaju se istaknuti alimi koji rade na prikupljanju i kodifikaciji hadiske građe. Spomenimo, recimo, Malika b. Enesa (u. 179. god. po H.) u Medini, Sufjana b. Ujejnu (u. 198. god. po H.) u Mekki, Sufjana es-Sevrija (u. 161/778) u Kufi, Evzaiju (u. 157. god. po H.) u Siriji i sl.

Posmatrajući širi historijski aspekt, možemo pojednostavljeno kazati da transmisija, bilježenje, te brižno čuvanje predaja, od naprijed spomenutih, prvih, etapa do današnjih dana, prolazi kroz nekoliko faza, a to su:

1. Period pamćenja i prvenstveno usmenog prenošenja predaje,
2. Početak bilježenja hadisa - samoinicijativni rad,
3. Zvaničan rad na registraciji i kodifikaciji hadiskih predaja,
4. Nastanak prvih hadiskih zbirki (*musnedi*, *mu'džemi*, *musannefi*)
5. Prečišćene hadiske zbirke u kojima su zastupljeni samo hadisi po određenim kriterijima (*suneni*, *džami'i*, *muvetta'*, *sahihi* i *sl.*),
7. Komentiranje hadiskih zbirki,

8. Prerada, dorada, kompilacija, tahridž (detaljna naznaka o izvorima u kojima se hadis nalazi), numeriranje i prevođenje hadiskih zbirki.³

Kodifikacija hadiske građe

Prilikom kodifikacije, kao sistemski provedenog zadatka bilježenja i čuvanja predaje, sened hadisa, koji smo u natuknici spomenuli na samom početku našega rada, sve više dobija na značaju. Razlog tomu je taj što u prenošenju predaje više ne učestvuju samo ashabi, pa ni samo tabi'ini, što transmisioni lanac ne podrazumijeva samo jednog ili dvojicu prenosilaca od Poslanika, s.a.v.s., te što će vremenom zlonamjernici pokušati iskoristiti patvorene predaje za neke svoje ciljeve. Ovo sakupljačima i bilježničarima Poslanikove, a.s., tradicije nameće novi zadatak: posvetiti se ne samo tekstu predaje nego i nizu osoba koje učestvuju u njegovom prenošenju.

Tada u okviru teorije o hadisu i njegove terminologije nastaje nekoliko značajnih disciplina koje su usko vezane za propitivanje i biografsko bilježenje svih osoba koje učestvuju u prenošenju predaje, od kojih su najznačajnije: *'ilm er-ridžal (disciplina o biografijama prenosilaca)* i *'ilm el-džerh we et-ta'dil (disciplina o negativnim i pozitivnim osobinama prenosilaca)*.

Naravno, rezultat razvoja tih disciplina je i nastanak značajnih djela - biografskih leksikona, koji tretiraju sve značajne biografske crtice prenosilaca, kao i ocjenu njihovoga kredibiliteta i podobnosti da učestvuju u tako značajnom zadatku i za vjeru sudbonosnom poslu kao što je prenošenje hadisa. Neki leksikoni tretiraju samo pouzdane prenosiocice (*siqat*), neki samo biografije nepouzdanih i odbačenih (*du'afa', medžruhin, metrukin*), a neki su

³ Neki naši autori navode šest etapa (vidi: Handžić, 1972, str. 74), a neki pet (vidi: Karalić, 2010, str. 99). Tako Handžić, postavljajući širi okvir za navedene periode i određujući ih kao „periode rada oko sabiranja hadisa i rada o hadisu uopće“, među njih uvrštava i period pamćenja hadisa, kao i komentiranje pojedinih hadiskih zbirki i njihovo prerađivanje. Za razliku od njega, Karalić postavlja užu okvir, pa rad na pisanju i sabiranju hadisa dijeli na pet razdoblja. Vodivši se prvenstveno vremenskom odrednicom, prve dvije faze naslovljava kao razdoblja „pisanja i sabiranja hadisa u vrijeme ashaba“ i „pisanja i sabiranja hadisa u vrijeme tabi'ina i kasnije“, dok komentiranje i prerađivanje zbirki ne spominje kao posebno razdoblje.

spoj obje kategorije. Od velikog broja autora-biografa i djela te vrste možemo izdvojiti sljedeće:

- Muhammed b. Ismail el-Buhari (u. 256. god. po Hidžri) - *Et-Tarih El-kebir (Velika historija)*
- En-Nesai (u. 303. god. po Hidžri) - *Tesmiye men lem yerwi 'anhu gayru redžulin wahid (Imena prenosilaca od kojih prenosi samo jedna osoba)*
- Ebu Džafer Muhammed b. Amr el-Ukajli (u. 322. god. po Hidžri) - *Ed-Du'afa' el-kebir (Veliki leksikon slabih prenosilaca)*
- Abdurrahman b. Muhammed b. Ebi Hatim (u. 327. god. po Hidžri) - *El-džerh we et-ta'dil (Negativne i pozitivne osobine prenosilaca)*
- Muhammed b. Hibban et-Temimi el-Busti (u. 354. god. po Hidžri) - *Kitab el-medžruhin min el-muhaddisin (Knjiga negativno ocijenjenih prenosilaca hadisa), Kitab es-siqat (Knjiga pouzdanih prenosilaca)*
- Ebu Ahmed Abdullah b. Adijj el-Džurdžani (u. 365. god. po Hidžri) - *El-Kamil fi du'afa' er-ridžal (Sveobuhvatni leksikon slabih prenosilaca)*
- Ebu Hafs Omer b. Ahmed - Ibn Šahin (u. 385. god. po Hidžri) - *Zikru men ihtelefe el-'ulema' we nuqqad el-hadis fihi (Spomen osoba oko kojih se znanstvenici i kritičari hadisa razilaze)*
- Ebu Nu'ajm Ahmed b. Abdullah el-Asbihani (u. 430. god. po Hidžri) - *Kitab ed-du'afa' (Knjiga slabih prenosilaca)*
- Ebu Bekr Ahmed b. Ali b. Sabit el-Hatib el-Bagdadi (u. 463. god. po Hidžri) - *Tarih Bagdad (Historija Bagdada)*
- Ebul-Fadl Muhammed b. Tahir el-Makdisi (u. 507. god. po Hidžri) - *El-Džem'u beyne ridžal Es-Sahihayni (Leksikon prenosilaca hadisa u dva „Sahiha“)*
- Jusuf b. Abdurrahman el-Mizzi (u. 742. god. po Hidžri) - *Tehzib El-Kemal fi esma' er-ridžal (Revizija djela Sveobuhvatni leksikon imena prenosilaca hadisa)*
- Šemsuddin Muhammed b. Ahmed ez-Zehebi (u. 748. god. po Hidžri) - *Siyer e'alam en-nubela' (Biografije plemenitih erudita)*

- Ahmed b. Ali b. Hadžer el-Askalani (u. 852. god. po Hidžri) - *Tehzib Et-Tehzib (Revizija djela Et-Tehzib), Taqrib Et-Tehzib (Sažetak djela Et-Tehzib), Mizan el-ital (Vaga umjerenosti), Lisan el-Mizan (Jezik vage).*

Najjači senedi i zlatni niz prenosilaca (es-silsile ez-zehebije)

Hadiski znanstvenici se nisu upuštali u ocjenu hadisa “najautentičnijim” koji je prenesen i zabilježen, ali su pojedini znanstvenici i kritičari iskazivali stav o “najvjerodostojnijem senedu” od Poslanika, s.a.v.s. Navest ćemo najznačajnije stavove muhaddisa o najvjerodostojnijem nizu prenosilaca od Poslanika, s.a.v.s.:

1. Ono što Muhammed b. Muslim b. Šihab ez-Zuhri prenosi od Salima b. Abdullaha b. Omera, a on od svoga oca. Ovo je stav Ahmeda b. Hanbela i Ishaka b. Rahivejha.

2. Ono što prenosi Muhammed b. Sirin od Abide es-Selmanija, a on od Alije b. Ebi Taliba, r.a. Ovo je stav Alija b. el-Medinija, El-Fellasa i Sulejmana b. Harba.

3. Ono što prenosi Sulejman el-E’ameš od Ibrahima b. Jezida en-Neha’ija, on od Alkame b. Kajsa, a on od Abdullaha b. Mes’uda, r.a. Ovo je stav Jahja b. Me’ina.

4. Ono što Muhammed b. Muslim b. Šihab ez-Zuhri prenosi od Zejnul-‘Abidina Ali b. el-Huseina, on od svoga oca Huseina, a on od svoga oca Alije b. Ebu Taliba, r.a. Ovo je mišljenje Ebu Bekra b. Ebu Šejbe i Abdur-Rezzaka.

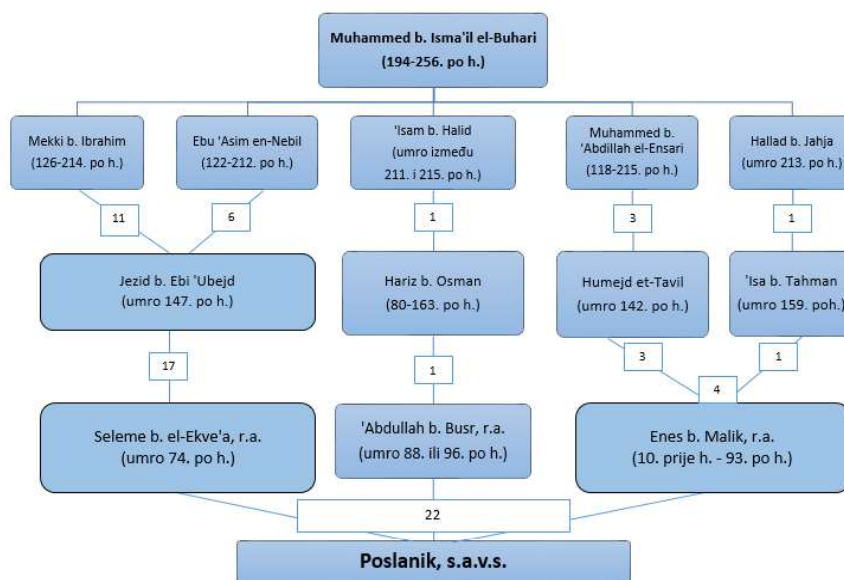
5. Ono što prenosi Malik b. Enes od Nafi’a - oslobođenog roba Ibn Omera - a on od Abdullaha b. Omera, r.a. Ovo je stav imama Buharije i jedan je od najodabranijih stavova o ovom pitanju (Es-Sujuti, 1994, tom I, str. 60-61).

Najispravnije bi bilo ne tvrditi kategorično da je neki od seneda općenito najvjerodostojniji. Objektivno, za tim i nema neke potrebe. Dovoljno je istaći da su ti i ti senedi među najvjerodostojnijim, ili se, pak, ograničiti na neko područje ili ashaba kao prvog prenosioca od Poslanika, s.a.v.s., pa kazati da je određeni sened najvjerodostojniji niz prenosilaca koji su živjeli i

djelovali na tom i tom *području*, odnosno da je taj niz najvjerodostojniji put kojim je predaja došla od tog i tog *ashaba*.⁴

Senedi sa tri prenosioca u najautentičnijim hadiskim zbirkama

Na početku ovoga rada kazali smo da prvo što čitalac neke klasične hadiske zbirke primijeti jeste niz osoba koje su kao prenosioci svake pojedinačne predaje navedeni na njenom početku. Taj niz sačinjen je najčešće od pet, šest i više imena. U hadiskoj nauci se u pravilu teži ka pronalasku spojenog niza prenosilaca na kojem se ne vide znaci slabosti, te u kojem učestvuje što manji broj prenosilaca (*isnad 'ali*), jer je u tom slučaju i mogućnost greške u prenošenju manja.

Shema 1: *Sulasijjat* u Buharijinom *Sahihu*

Jedno od interesantnijih pitanja je, svakako, ono koje tretira najmanji broj prenosilaca u senedima koje Buharija, kao priređivač najvjerodostojnije hadiske zbirke, navodi u svome *Sahihu*. S obzirom na činjenicu da je imam Buharija jedini od priređivača šest najautentičnijih hadiskih zbirki (*el-kutubus-sitte*) koji je rođen u

⁴ Detaljnije o ovoj temi vidi: Sedić, F. (2003). *Zlatni lanac prenosilaca hadisa i hadisi prenešeni tim senedom*, IPA Bihać.

drugom stoljeću po Hidžri (194. god. po Hidžri), dakle najstariji od njih, broj hadisa u kojima su između njega i Poslanika, s.a.v.s., samo tri prenosioca je veći nego kod ostalih. Tačnije, kod nekih, kao što su imam Muslim, Ebu Davud i Nesaija, takvih hadisa i nema.

Broj hadisa u kojima su između Buharije i Poslanika, s.a.v.s., samo tri prenosioca (tzv. *sulasijjat*) je dvadeset i dva (Karalić, 2010, str. 175). Najveći broj hadisa te vrste, njih jedanaest, imam Buharija prenosi od svoga učitelja iz generacije posttabi'ina Mekki b. Ibrahima, koji prenosi od tabi'ina Jezida b. Ebu Ubejda, a on od ashaba Seleme b. el-Ekve'a, r.a. Do imama Buharija kao *sulasijjat* su došle predaje od još dvojice ashaba: Abdullaha b. Busra i Enesa b. Malika, r.a. (*Vidi shemu 1*).

Što se tiče ostalih pet zbirki iz *el-kutubus-sitte*, kao što smo već kazali, u *Sahihu* imama Muslima i u *Sunenima* Ebu Davuda i Nesaije nema hadisa sa samo trojicom prenosilaca od Poslanika, s.a.v.s. Najmanji je broj prenosilaca između njih i Poslanika, s.a.v.s., četiri. U Tirmizijinom *Džami'u* je jedan takav hadis, dok ih je kod Ibn Madže u *Sunenu* pet. Nažalost, *sulasijjat* u te dvije zbirke su, po mišljenju znanstvenika, slabe predaje.

Važnost referiranja na pisani izvor predaje

U periodu nakon kodifikacije hadiskog teksta, pa i u naše vrijeme, najmanje što svaki autor ili navoditelj hadisa može učiniti jeste da navede originalni izvor predaje i, po potrebi, njenu ocjenu koju je izrekao neko od relevantnih znanstvenika-verifikatora. Nažalost, mnogo je autora koji su u tome nemarni, što često bude razlogom rasprostranjenosti jako slabih i neautentičnih predaja. Neki od razloga nenavođenja izvora i stepena autentičnosti predaje od strane autora su:

- a) nezainteresiranost autora za provjeru autentičnosti;
- b) neupućenost autora čije primarno obrazovanje nije u sferi islamskih znanosti,
- c) nedostupnost izvora ili ocjena hadisa određenom broju autora koji se ne koriste arapskim jezikom,
- d) stav autora da se svaka predaja mudrog sadržaja (po njegovom ličnom zapažanju), ili predaja koja se ne kosi sa

osnovnim postulatima islama može upotrijebiti i pripisati Poslaniku, s.a.v.s., i dr.

Propitivanje ispravnosti kriterija za valoriziranje predaje i poziv na njihovo redefiniranje

Teško da se osoba u naučnoistraživačkom radu kakav je i ocjena predaje u potpunosti može odvojiti od ranije formiranih stavova ili ideologije koju slijedi. Uz to, naravno da i životno okruženje, načini stjecanja znanja, sistem edukacije, te utjecaj učitelja tokom obrazovanja, dobro utječu na razvoj određenih stavova, kognitivne procese i koncepte razmišljanja svake osobe. Niko nije imun na navedene utjecaje. No, argumentativnost hadisa kao drugog izvora vjere raniji muslimanski znanstvenici ne dovode u pitanje i ona je na stepenu aksioma. Sličan slučaj je i sa uspostavljenim kriterijima za valorizaciju predaje.

U naše vrijeme vidimo naznake novih rasprava o karakteru argumentativnosti hadisa, iako je to pitanje davno elaborirano od strane velikana našeg ummeta. Uz to, današnje rasprave o tome da li su rani hadiski autoriteti, pogotovo oni najistaknutiji, donosili ispravan sud, da li su imali precizno i jasno uspostavljene kriterije prilikom valoriziranja predaje, ili pojednostavljeno: da li im se može vjerovati, donedavno su bile nezamislive u krugovima muslimanskih znanstvenika i bile su, donekle, svojstvene zapadnim orijentalistima.

Postavlja se pitanje: u koga imamo više povjerenja - u velikane hadiske nauke koji su živjeli i djelovali u zlatnom dobu razvoja hadiske nauke, ili u naše savremenike koji pokušavaju privoljeti mase parolama i pozivom na redefiniranje kriterija, tj. pozivom na uspostavljanje novih, „savremenih“ kriterija prilagođenih vremenu, uz pogled na predaju prvenstveno kroz prizmu racija ili logike, što bi nam trebalo dati konačan sud o njenoj (ne)prihvatljivosti? Ovo, otprilike, znači da bi se kriteriji trebali mijenjati i prilagođavati svakom vremenu, ili, još radikalnije - svačijem raciju, načinu shvatanja ponaosob.

Prisjetimo se riječi znamenitog učenjaka Abdurrahmana b. Mehdiya, koji kaže: „Nauka o skrivenim nedostacima u hadisu je nadahnuće (*ilham*)...“ (Al-Hakim an-Naysaburi, 2003., str. 360). Naravno, ovaj velikan hadiske nauke pod *ilhamom* podrazumijeva

pronijeljivost i sposobnost koju Uzvišeni Allah podari onima koji sa iskrenom namjerom život posvete izučavajući hadis. U čiji *ilham* imamo više povjerenja – u klasične hadiske autoritete, koji život uložili su u cilju zaštite drugog izvora vjere, ili kasnije generacije, pa i naše savremenike, koji, pokušavajući se uklopiti u društveni *mainstream* vremena u kojem živimo ili dodvoriti se civilizacijskim „vrijednostima“ našeg vremena, zagovaraju redefiniranje kriterija za valorizaciju predaje, kako bi ono što se ne uklapa u tu viziju jednostavno osporili i odstranili.

Usud muslimanskoga ummeta ovoga vremena je, izgleda, u tome da je spreman iznimno mnogo energije i vremena utrošiti u stalno preispitivanje elementarnih postulata koji su davno evaluirani, kao i u neprekidna dokazivanja i samodokazivanja, umjesto u jačanje svoga identiteta, utjecaja, zajedničkih vrijednosti i sl.

Zaključak

Opreznost koju ashabi iskazuju prilikom prihvatanja predaja nesumnjivo je utjecala i na znanstvenike u kasnijim generacijama koji su uložili izniman trud u cilju očuvanja originalnosti drugog izvora vjere. Zahvaljujući toj vrsti angažmana prvih generacija muslimana - od onih koji hadis usmeno prenose do onih koji hadis bilježe u zbornike - olakšan je pristup onom dijelu Vjerovjesnikovog, s.a.v.s., sunneta čija autentičnost nije upitna, kao i kritički osvrt na onaj dio koji ne ispunjava precizno uspostavljene kriterije za valorizaciju predaje.

Rad na prenošenju, bilježenju i brižnom čuvanju predaja prolazi kroz nekoliko etapa, od kojih je, dakako, među najvažnijima kodifikacija hadiskih predaja. Uporedo sa tim znanstveni kritičari posvećuju pažnju biografijama prenosilaca tih istih predaja i propituju njihov moralni integritet i podobnost za učešće u prenošenju drugog izvora vjere. U tom vremenu kontinuitet transmissionog niza prenosilaca, kao i karakteristike svakog od njih ponaosob, posebno dolaze do izražaja, a na jačinu autentičnosti predaja rejting i autoritativnost prenosilaca ima ključnu ulogu. Tada se javljaju i neke osobenosti u predajama koje bilježe priznati autoriteti, tj. najpoznatiji priređivači zbirki hadisa, kao što su, recimo, *'ali hadisi* - hadisi čiji kontinuitet seneda nije

narušen iako je između autora zbirke i Poslanika, s.a.v.s., relativno mali broj prenosilaca.

U svrhu našeg doprinosa očuvanju izvornosti hadisa, neophodno je da svako ko se referira na određenu hadisku predaju navede originalan izvor te predaje i ocjenu njene autentičnosti. Nažalost, mnogo je onih koji o tome ne vode računa, što rezultira širenjem neautentičnih predaja.

U našem vremenu svjedočimo pozivima za redefiniranje davno uspostavljenih naučnih kriterija za valorizaciju vjerodostojnosti predaje. Smatramo vrlo opasnim poduzimanje takvog koraka bez prethodno jasno utvrđene naučne relevantnosti i cilja koji se želi postići. Prije toga, naravno, potrebno je argumentirano ukazati na eventualne nedostatke postojećih kriterija i višestoljetne prakse muslimanskih kritičara. Iako, vrlo teško je racionalno prihvatiti pretpostavku da muslimanski ummet stoljećima svoje stavove bazira na pogrešno koncipiranim pravilima, pogotovo ako znamo da hadiski učenjaci drugog i trećeg stoljeća po Hidžri u svrhu provjere predaja putuju u razne pokrajine – tadašnje islamske centre, raspituju se za prenosiocima hadisa, ističu pozitivne i negativne osobine svakog od njih, kompariraju njihove predaje, te postavljaju precizne kriterije prema kojima se svaka predaja vrednuje. S pravom se može tvrditi da su hadiski učenjaci prvi koji uspostavljaju principe ozbiljne i sistematske naučne analize i kritike. S ove vremenske distance nipodaštavati njihov trud, pozivati se na bolje shvatanje osnovnih postulata vjere, zagovarati redefiniranje osnovnih kriterija za provjeru hadiske predaje, zvuči u najmanju ruku neprikladno.

No, vrata idžtihada su otvorena. Promišljanje o karakteru hadisa, njegovoj argumentativnosti i sl. može polučiti pozitivne efekte pod uvjetom da je utemeljeno na iskrenosti u pristupu, ranije spomenutoj naučnoj relevantnosti i jasno definiranom cilju kojem se teži. Ukoliko je cilj tog intelektualnog napora isključivo promicanje nekih „modernističkih“ tokova i stavova koji su promjenjivog karaktera, zatim želja za nesvršishodnim dokazivanjima i samodokazivanjima, ili, još gore od toga - dodvoravanje i usaglašavanje sa nečijim stavovima, hadiska nauka, kao i druge nauke tradicionalističke naravi, zasigurno ne može biti polugom za njihovo ostvarivanje.

Literatura

- Al-‘Asqalani, A. ‘A. H. (1988). *Fath al-Bari bišarh Sahih al-Buhari*, Dar ar-Rayyan li at-turas, Kairo.
- Handžić, M. (1972). *Uvod u tefsirsku i hadisku nauku*, Gazi Husrev-begova medresa u Sarajevu, Sarajevo.
- Karalić, M. (2010). *Hadis i hadiske znanosti*, El-Kelimeh, Novi Pazar.
- An-Nawawi, M. H. Q. (1995). *Sahih Muslim bišarh An-Nawawi*, prvo izdanje, Dar al-kutub al-‘ilmiyya, Bejrut.
- An-Naysaburi, M. ‘A. H. (2003). *Ma‘rifa ‘ulum al-hadis*, prvo izdanje, Dar Ibn Hazm, Bejrut.
- Sedić, F. (2003). *Zlatni lanac prenosilaca hadisa i hadisi prenešeni tim senedom*, IPA Bihać.
- As-Suyuti, Dž. ‘A. B. (1994). *Tadrib ar-rawi fi šarh Taqrib An-Nawawi*, prvo izdanje, Maktaba al-Kawsar, Rijad.
- Az-Zahabi, Š. M. A. (1998). *Tazkira al-huffaz*, Dar al-kutub al-‘ilmiyya, Bejrut.
- Az-Zahrani, M. M. (1996). *‘Ilm ar-ridžal, naš'atuhu wa tatawwuruhu min al-qarn al-awwal ila nihyaal-qarn at-tasi‘*, Dar al-hidžra, Rijad.

CHARACTERISTICS OF THE HADITH NARRATIONS ENCODING SCHOOL OF LAW

Salih Indžić, PhD

Abstract

In addition to presenting the classic hadith scholars' work on protecting the hadith material from insertions and modifications as well as presenting the developmental stages of the hadith science, this paper aims to represent some specificities of the hadith narrations such as the shortest sened (sulasiĵat) by which the narration reached the most important encoders – the compilers of hadith collections, in particular imam Bukhari, as well as the sened which scholars evaluated as the most authentic (es-silsile ez-zehebijje).

The paper points to the exceptional importance of referring to the written, original source of narration in today's time, and the unjustified nature of the initiative for redefining the criteria for narration evaluation, especially if it is based solely on the desire to adapt a faith source which is universal and timeless to passing, contemporary civilizational achievements and mainstream orientations of the time in which we live.

Keywords: hadith, encoding, sened, narration, sulasiĵat, es-silsile ez-zehebijje.

د. صالح إنجيتش، مجلس المشيخة الإسلامية في ترافنيك

خصائص تدوين روايات الحديث الشريف

الملخص

يهدف هذا البحث، بالإضافة إلى التقديم والوصف لجهود علماء الأحاديث القدامى في مجال الحفاظ والحماية على مادة الحديث الشريف من الإضافات الأخطاء، ومراحل التطور التي يمر بها علم الحديث، إلى عرض بعض من خصائص روايات الأحاديث النبوية مثل أقصر السند المعروف بالاسم الثلاثيات والتي من خلالها وصلت الرواية إلى أهم المُدوّنين في الحديث الشريف - مجمعي الأحاديث النبوية، وخاصة إلى الإمام البخاري، والروايات التي وصلت بالأسناد التي حكم عليها العلماء بأنها الأكثر أصالة وصحة (السلسلة الذهبية). يشير البحث أيضًا إلى أن الأهمية القصوى هي الرجوع والإشارة إلى المصدر الأصلي المكتوب للرواية في عصرنا اليوم، وأنه لا مبرر للدعوة إلى إعادة تحديد معايير لتقييم الروايات، وخاصةً إذا كانت مبنية فقط على الرغبة في تكييف المصدر الثاني للدين الإسلامي الذي هو مصدر الإيمان الشامل والخالد للإنجازات الحضارية المعاصرة العابرة والتوجه السائد في الوقت الذي نعيش فيه.

الكلمات الأساسية: الحديث الشريف، التدوين، السند، الرواية، الثلاثيات، السلسلة الذهبية..